

ВИДАВНИЧА СПРАВА ТА РЕДАГУВАННЯ

УДК 655.41:[821.161.2+821.174+821.172]
<https://doi.org/10.28925/2524-2652.2026.126>

Наталія АЖОГІНА,
асистент кафедри іноземних мов
хіміко-фізичних факультетів
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0000-0001-6249-6118>
natasha_nauka@ukr.net

Natalia AZHOGINA
Assistant at the Department of Foreign Languages,
Chemistry and Physics Faculties,
Educational and Scientific Institute of Philology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

ІСТОРИЯ ТА СУЧАСНІСТЬ УКРАЇНСЬКО-БАЛТІЙСЬКИХ (ЛАТВІЯ ТА ЛИТВА) ЛІТЕРАТУРНИХ ТА ПУБЛІКАЦІЙНО-ВИДАВНИЧИХ ВІДНОСИН

HISTORY AND PRESENTATION OF UKRAINIAN-BALTIC (LATVIAN AND LITHUANIAN) LITERARY AND PUBLICATION-PUBLISHING RELATIONS

Актуальність наукової проблеми визначається сучасними загрозами геополітичного та загальнокультурного характеру. Зокрема, йдеться про літературні та публікаційно-видавничі відносини між Україною, Латвією і Литвою, які мали місце у ХХ ст. й у наш час. З цього приводу розгортається широке поле подій художньо-літературного та публікаційно-видавничого характеру, розглянуте як в історичній ретроспекції, так і в сучасному ракурсі. Основними авторами, які висвітлювали ці проблеми, є, зокрема, у Литві — Misiūnas, Remigijus, у Латвії — Māra Rozenberga, Santa Lauga, Pauls Daija, Benedikts Kalnačs, Eva Eglāja-Kristsonsone, в Україні — Ірина Продан. Мета дослідження — схарактеризувати основні етапи публікаційно-видавничої діяльності (у сфері художньої літератури) в Україні, Латвії та Литві з урахуванням міжкультурних відносин, які склалися між літераторами й науковцями у цих країнах як в історії, так і на сучасному етапі. Методологія дослідження заснована на загальнонаукових принципах та методах, запозичених з галузі літературознавства та перекладу (художня література), а також із публікаційно-видавничої діяльності. Результати дослідження: 1) творчі досягнення визначних літераторів України, Латвії та Литви зіставлені з етапами розвитку публікаційно-видавничої діяльності в цих країнах; 2) факти з цієї сфери оцінені з погляду історії та сучасних відносин між народами і культурами цих держав. Висновки з дослідження: 1) діяльність визначних діячів культури України, Латвії і Литви у сфері художньої літератури схарактеризована з огляду на розвиток публікаційно-видавничої діяльності; 2) результати цього дослідження мають як теоретично-наукове значення, так і практичне застосування.

Ключові слова: публікаційно-видавничі відносини, літератори України, літератори Латвії, літератори Литви.

The relevance of the scientific problem is determined by modern threats of a geopolitical and general cultural nature. In particular, it concerns literary and publishing relations between Ukraine and Latvia and Lithuania, which took place in the 20th century and in our time. In this regard, a wide field of events of an artistic, literary and publishing nature is unfolding, considered both in historical retrospection and in a modern perspective. The main authors who considered

these problems, in particular, in Lithuania, are Misiūnas, Remigijus, in Latvia Māra Rozenberga, Santa Lauga, Pauls Daija, Benedikts Kalnačs, Eva Eglāja-Kristsonsone, in Ukraine, Iryna Prodan. The purpose of the study is to describe the main stages of publishing activity (in the field of fiction) in Ukraine, Latvia and Lithuania, taking into account the intercultural relations that have developed between writers and scientists in these countries both in history and at the present stage. The research methodology is based on both general scientific principles and methods borrowed from the field of literary studies and translation (fiction), as well as from publishing activity. The results of the study: 1) the creative achievements of prominent writers of Ukraine, Latvia and Lithuania are compared with the stages of development of publishing activity in these countries; 2) the facts from this area are assessed from the point of view of history and modern relations between the peoples and cultures of these states. Conclusions from the study: 1) the activities of prominent cultural figures of Ukraine, Latvia and Lithuania in the field of fiction are characterized in connection with the development of publishing activities; 2) the results of this study have both theoretical and scientific significance and practical application.

Keywords: publishing activities, Ukrainian writers, Latvian writers, Lithuanian writers.

© Ажогіна Н., 2026

Вступ. Українсько-балтійські (Латвія та Литва) відносини розглядаються у світлі балто-слов'янської єдності, яка мала витоки ще у добу Індоевропи (балтійська та слов'янська мови разом належать до періоду спільного розвитку — прабалто-слов'янської мови), Києво-Руської держави тощо. Слід зазначити також і про історичний період існування України та культури її народу в складі Великого королівства Литовського (ВКЛ) (середина XIV — кінець XVI ст.) У цей час вітчизняні гуманітарії зробили значний внесок у розвиток культури Відродження та Нового часу. Слід наголосити й на тому, що в добу становлення української літератури та друкарства в XVI–XVIII ст. визначні українські літератори та прогресивні діячі проявили себе як захисники національної культури на територіях, що входили до складу інших держав — російської та Австро-Угорської імперій.

Об'єднуючим міжкультурним фактором розвитку духовно-культурної єдності України та Балтії (Латвія та Литва) у XIX ст. став демократичний національний рух, який в рубіжну добу слугував стрижнем поступу національних культур.

Історія існування України та країн Балтії у складі срср була позначена певними позитивними зрушеннями щодо розвитку художньої літератури, а також перекладу та відповідної публікаційно-видавничої діяльності. Визначні твори художньої літератури, надруковані мовами братських народів, були значущими в розвії міжкультурної комунікації. На полицях домашніх та громадських бібліотек в Україні вагоме місце посідали переклади з латиської та литовської мов — проза, поезія, драматургія тощо. Теж спостерігалось і в Латвії та Литві. Розвитку цього явища сприяли зусилля визначних літераторів та науковців, особливо у сфері балтистики, летоністики та летуаністики.

У часи незалежності в Україні, Латвії та Литві ці творчі процеси набули характеру загальноєвропейського діалогу й були спрямовані на впровадження цивілізованих культурних цінностей. Постаті Кобзаря, Лесі Українки, Івана Франка та ін. увічнювалися в історико-культурних пам'ятках в Ризі та Вільнюсі. У братніх культурних лакунах по-новому зазвучали голоси визначних національних діячів культури. Особливої ваги та значущості ці процеси набули у час спротиву ворожій навалі.

На початку XXI ст. у Києві та Львові були засновані осередки культури (мова, література, освіта, наука), які концентрувалися на дослідженні гуманітарного розвитку в Латвії та Литві. Перші особи України, Латвії та Литви, громадські діячі, літератори, науковці та освітяни відкрито демонстрували пошану до національних культур. У цьому стримі проводяться численні заходи культурно-гуманітарного характеру. Сьогодні вони пов'язані із зусиллями щодо державної та людської безпеки, активним просуванням цінностей української культури на міжнародний простір. Актуальність цих дій підсилюється розвідками у галузі мовознавства, літературознавства та публікаційно-видавничої діяльності, яка набула певних трансформацій у добу електронізації культурницьких, особливо медійних, процесів та комунікацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Культурні комунікації між Україною та Балтією (Латвія та Литва) досліджуються в наукових матеріалах авторства Наталії Ажогіної та Олександра Литвинова [2; 3]. Своєю чергою, Вікторія Дорошук [13] зазначає: Україну та країни Балтії об'єднують тісні культурні відносини; прикладом успішного культурного обміну є щорічний Львівський міжнародний літературний фестиваль [13, с. 19]. У статті Христини Плецан [32] йдеться про те, що культурна дипломатія виявляється, зокрема, через просування української

літератури у світовий та європейський культурний простір шляхом сприяння участі України у міжнародних книжкових виставках, діяльності з перекладу та видання українських письменників за кордоном, просуванню видавничих проектів щодо публікації книг іноземними мовами тощо, популяризації історії та сьогодення України [32, с. 7]. Олена Миронюк [29] розкриває таку малодосліджену тему, як культуротворча діяльність української діаспори в країнах Балтії [29, с. 61]. У роботі Марії Макарової [28] висвітлюється питання пролонгованого співвідношення книгодруку та літературної творчості. Ірина Пупурс проклала «містки» між літераторами братніх республік, проаналізувавши значний літературознавчий і перекладознавчий матеріал [35].

Історія друку художньої літератури в Україні, Литві та Латвії висвітлюється в багатьох виданнях. Особливої ваги цей історико-культурний період набув після здобуття незалежності згаданими державами. У цей час побачили світ праці, які простежують історію публікаційно-видавничої діяльності, завдяки чому було перекладено та опубліковано визначні твори провідних літераторів і науковців (філологів та лінгвістів) братніх народів. У минулу історичну добу спрямованість такої діяльності визначалася ідеологемами політичного та культурницького характеру. Особливої ваги вона набула після 1991 р., коли були встановлені офіційні відносини між незалежними державами, відкриті нові сторінки культурно-гуманітарного обміну між нашими народами. Протягом трьох останніх десятиліть реалізовано численні творчі проекти, серед них і такі, що стосувалися художньо-перекладацької діяльності, різноманітні заходи на рівні культурного обміну, а особливо друку.

Ольга Васьківська [7] здійснила ґрунтовний аналіз історіографії становлення книгодруку в Україні в минулий історичний період. До цієї справи також долучилися дослідники та Олександр Молодчиков [30] та Ярослав Ісаєвич [19]. Зокрема, стаття останнього присвячена розвитку вітчизняних досліджень книги до 1990-х років. [18]. Фундаментальною вважаємо розвідку Світлани Ковальчук [23].

Також численні роботи з питань історії літератури та книгодруку вийшли в Латвії (Arīnis, A., Grāmata un latviešu sabiedrība līdz 19. gadsimta vidum, 1991; 47; 51; Rozenbaha, S. Latviešu grāmatniecība, 1991–2000, 2002; 72; Zanders, O., Senās Rīgas grāmatniecība un kultūra Hanzas pilsētu kopsakarā (13–17. gs.), 2000.) та Литві (Kapleris, Ignas. Piustruota Lietuvos istorija.

I tomas. Briedis, 2022; Užtupas, Vilius. Lietuvos spaustuvės, 1522–1997, 1998; Vilniaus akademijos spaustuvė. Bibliogr.: 3 pavad, 2014). Важливим є твердження Олени Лукачук [27] про те, що роботи литовського походження на книжковому ринку України представлені асортиментом, зумовленим вибіркоким каноном програми з популяризації литовської літератури у світі “Books from Lithuania” («Книги з Литви») [Programa “Books from Lithuania”... <http://www.booksfromlithuania.lt/>] й особистими домовленостями з видавництвами [34, с. 52]. Переклади з литовської на українську, і навпаки, обмежені жанрами казки та історичного роману, із суттєвою перевагою першого. Це в цілому відповідає розвитку книжкової індустрії, орієнтованої на дитячу та юнацьку аудиторію [8].

Загалом слід зазначити, що літературна та публікаційно-видавнича діяльність в Україні та державах Балтії (Латвія і Литва) має цікаву історію, яка продовжується і сьогодні. Особливо важливим є подальше вивчення культурних комунікаційних аспектів у сфері гуманітарного обміну в добу загального спротиву новоімперським зазіханням ворога, а також щодо питання просування цінностей Української держави і народу на європейській арені.

Мета дослідження — висвітлити основні етапи публікаційно-видавничої діяльності (насамперед художньої літератури) в Україні, Латвії та Литві з огляду на міжкультурні відносини, що склалися між літераторами й науковцями цих країн історично і які продовжуються сьогодні. **Завдання:** 1) схарактеризувати історико-культурні особливості створення визначних зразків літератури в Україні, Латвії та Литві; 2) пов’язати їх з публікаційно-видавничою діяльністю, в якій були використані художні переклади як визначних пам’яток літературної творчості, так і твори, раніше невідомі; 3) висвітлити цю діяльність у зв’язку із розвитком друкарства в зазначених країнах в певні історичні епохи.

Методологія дослідження ґрунтується на принципах та методах мовознавства, філології, історико-порівняльної лінгвістики, художнього перекладознавства тощо, а також на основних підходах у галузі друкарства й публікаційно-видавничої діяльності.

Результати й обговорення. У Новий час на слов’янських теренах мало місце поширення книгодруку. Перші друкарні були засновані в Україні в XVI ст., фундамент яких заклали першодрукарі, меценати та просвітителі, зокрема Швайпольт Фіоль, Юрій Дрогобич, Симон Путьний, Василь Тяпинський та ін. Завдяки

Костянтину Острозькому вийшли «Восьминіг», «Часослов», «Псалтир», «Тріоди». В Острозі Іван Федоров видав «Острозьку Біблію» (1581) [41]. З цього приводу Микола Тимошик зазначав: за версією Івана Огієнка, виникнення друкарства (на власне українських землях) належить до 1569 р., коли у Заблудові, за сприяння гетьмана Григорія Ходкевича, І. Федоров видав «Євангеліє учительне» [38, с. 137]. Загалом в Острозькій друкарні було надруковано 25 книжок; звідси ж розійшовся світом «Ключ Царства Небесного» (1587) Герасима Смотрицького.

У 1615 р. Єлисеєм Плетенецьким була заснована Києво-Печерська друкарня, до діяльності якої були дотичні такі визначні гуманітарії, як Захарія Копистенський, Памво Беринда, Лаврентій Зизанія, Тарасій Земка та ін.

У XVII ст. гетьман України Іван Виговський укладає з поляками 1658 р. Гадяцьку угоду. Пункт 8 цього договору передбачав свободу українського друку: «...Колегії, школи, друкарні, ... вільно засновувати, вільно [...] друкувати [...] книжки...» [38, с. 138]. У це час в Україні започатковується видання історичних оповідок, віршів тощо. Першою «зіркою» стала збірка повчальних оповідань «Лимонар, сиріч Цвітник» (Спиридон Соболь, 1629).

Енциклопедія українознавства засвідчує, що з 1798 по 1840 рр. в російській імперії було видано 44 українські книги, з них 7 — на території України, переважно в Харкові [12, с. 972].

У Харківській університетській друкарні першодруком став «Український альманах», випущений 1831 р. Ізмаїлом Срезневським та Іваном Росковшенком. Цей різножанровий збірник уміщував твори українських письменників, зокрема повісті Г. Квітки-Основ'яненка, «Запорозьку старовину» І. Срезневського [10], п'єси І. Котляревського «Наталка Полтавка» (1838) та «Москаль-чарівник» (1841), повне видання «Енеїди» у 6 ч. (1842).

У 1835 р. була заснована друкарня і при Київському (імператорському) університеті Святого Володимира. Значних зусиль до видання у ній наукової, публіцистичної та художньої літератури доклав Михайло Максимович [5].

У XIX ст. до видавничої справи долучалося чимало прогресивних українських культурних діячів. Так, у 1860–1862 рр. Пантелеймон Куліш видав 39 вип. «Сільської бібліотеки», Іван Франко — серію книг «Літературно-наукової бібліотеки».

У Львові видавничою діяльністю займалися: «Народний дім», «Ставропігійський інститут», «Галицько-руська матиця». Перший західноукраїнський альманах народною мовою «Русалка

Дністровая» (1837) був підготований Маркіяном Шашкевичем, Іваном Вагилевичем і Яковом Головацьким. У 1868 р. у Львові було засноване товариство «Просвіта». За період з 1869 по 1876 рр. ним було випущено 43 назви книжок накладом майже 390 тис. примірників. Загалом осередки «Просвіти» (після 1905 р. їх налічувалось близько 40) здійснили значний внесок у видання творів красномовства [21, с. 14].

Тяжким ударом по видавничій діяльності у Наддніпрянській Україні стали заборони від уряду російської імперії. Так, Емським указом (1876) вимагалось [24]: «1) Не допускати ввозу в межі Імперії і без [...] дозволу [...] брошур, що видавалися за кордоном малоросійською говіркою; 2) друкування і видання в Імперії оригінальних творів тією самою говіркою заборонити, за винятком лише [...] творів художньої літератури...»

На початку 1906 р. в Україні працювало 17 українських видавництв, 13 з яких розташовувалося в Києві (І. Самоненко, Л. Ідзиковський, О. Череповський). Також тут були засновані видавництва та видавничі спілки: «Вік» (з 1895 по 1905 рр. видало понад 80 назв книг загальним накладом 325 тис. примірників класичної української літератури; особливо цінною вважається «Антологія української літератури XIX ст.» (1899–1902) [38, с. 244]); «Дзвін» (друкувало твори Лесі Українки, С. Васильченка, М. Вороного та С. Черкасенка); «Час» та «Криниця». Протягом 1917 р. «...виникли 78 видавництв [...] у 1918 [році] їх налічувалось... 104» [20, с. 75]. Усього протягом 1917–1918 рр. побачило світ 1831 україномовне видання загальним накладом 16,2 млн примірників, що становило 70 % усієї тодішньої книжкової продукції [9].

Також у цей період художню літературу друкувало видавництво Бориса Грінченка (Чернігів) (створене у 1894 р., видавало науково-популярну й художню літературу, зокрема твори Кобзаря, П. Грабовського, Ю. Федьковича; усього 50 назв), «Українське видавництво в Катеринославі», видавництва Одеси тощо.

З 1921 р. Всеукраїнське державне видавництво випустило низку видань авторства Т. Шевченка, І. Франка, І. Котляревського, М. Коцюбинського, Лесі Українки, Івана Нечуя-Левицького, С. Васильченка, Л. Глібова, С. Руданського. Також було започатковане видання творів радянських письменників, а саме П. Тичини, Василя Блакитного, М. Рильського, Остапа Вишні, С. Скляренка, І. Кочерги та ін.

Загалом протягом 1918–1963 рр. в урсу було видано 210 тис. назв книг загальним накладом понад 2,8 млрд примірників.

Принагідно зазначимо, що, окрім української, читач мав змогу ознайомитися з літературою, друкованою мовами «радянських» народів, зокрема перекладеними творами літературів і науковців із Балтії.

Одним із провідних видавництв, які друкували переклади творів літературів з країн Балтії, було «Дніпро». За часів срср воно входило до п'ятірки найбільших видавництв світу. Протягом другої половини ХХ ст. тут було надруковано понад 10 тисяч назв книжок загальним накладом у 600 млн примірників. «Дніпро» випускало перекладені книги з різних іноземних мов, зокрема й литовської та латвійської.

У складі «Українського письменника» існувала секція «Братерство» (поезії літератур радянських республік у перекладі українською мовою).

У 1997 р. Віргініюс Строля та Рута Маліке-найте заснували видавництво «Балтія-Друк». Основна тематика — національне культурне надбання, історія, мистецтво, традиції та звичаї українського народу [17].

Сьогодні одне із найвідоміших видавництв України — «Видавництво Старого Лева» — співпрацює з Andrew Nurnberg Baltic (Латвія). Перекладну літературу також друкує і видавництво «Фоліо».

Щодо країн Балтики, то перша друкарня у ВКЛ була заснована в ХІІІ ст. у Вільнюсі в 1522 р. У 1525 р. Франциск Скорина видає «Апостол» та «Малюю подорожню книжицу». Усього у Великому королівстві Литовському налічувалося 46 друкарень, з них 16 — у Вільнюсі. Загалом у ХІІІ ст. було видано 130 книг, у ХІІІІ ст. — 889.

Першою литовською світською книгою був переклад байок Езопа — «Ezoro pasakėčios» (1706). У 1553–1577 рр. литовські книги видавав Йоганнес Даубман, друкарня якого вважалася найпродуктивнішою з т. з. випуску книг литовською. Тут публікувалися твори класиків: Йонаса Бреткунаса, Мартінаса Мажвідаса, Бартраміюса Вілентаса та Симонаса Вайшнорса.

У 1582 р. була видана перша друкована історія Литви — «Хроніка польська, литовська, жемайтійська і всієї Руси».

Зазначимо також, що між ХІІІІ та ХІІІІІІІІ ст. Вільнюс був осередком українського просвітницького руху. Тут існувало православне братство, видавалися книжки.

Після останнього поділу Речі Посполитої (1795) Литву було приєднано до російської імперії. За цей час друкарня Гартунгів протягом 1745–1934 рр. видала 367 книг, зокрема «Метус» Крістіянаса Донелайтіса (1818); також вийшли друком його поезії українською мовою [11; 43].

Слід зазначити, що в перші десятиліття ХІХ ст. у Вільнюсі виходило 3–5 литовських видань на рік, проте з середини століття їхня кількість зростає до близько 27. Загалом між 1795 і 1864 рр. литовською було надруковано 585 книг. Видавали та розповсюджували їх не лише книговидавці та друкарні, але й громадські організації і наукові установи. Найвідомішими друкарнями часів російської імперії були: у Вільнюсі — Завадського, Сиркіна, Ромма, Блюмовича, Дворжця, Ноймана, Піжорая, Н. Маца, Марціновського, А. Кіркора; друкарня Вільнюського університету (з 1575); у Каунасі — Ф. Ліпшича та Ш. Соколовського. Литовські видання активно виходили у друкарнях Завадзкіса (тут були видані класики, такі як Mickevičius, Adomas та Sirvydas, Konstantinas). Протягом 1852–1862 рр. було надруковано 65 % усіх литовських друкованих творів.

Слід зазначити, що якщо на початку ХІХ ст. співвідношення книг зі світським та релігійним змістом становило 2 : 8, то в середині — 4 : 6. У цей період були опубліковані оригінальні твори художньої літератури та фольклору авторства А. Страздаса, С. Станявічюса, К. Алекнавічюса.

У 1864 р. російська імперія оголосила заборону на друк литовською мовою латинським шрифтом. Це зупинило розвиток литовського книговидання у Великій Литві. Кількість друкарень зменшилася. Усього протягом періоду заборони було опубліковано понад 4000 литовських видань. Нині вони зберігаються у Національній бібліотеці Литви імені М. Мажвідаса, у бібліотеках Вільнюського університету та Литовської академії наук.

Наприкінці 1890-х років Йонас Шлюпас нелегально опублікував перший огляд історії литовської літератури — «Литовські письменники та автори» (1890).

У Малій Литві на 1939 р. діяло 69 друкарень, з них 23 — у Кенігсберзі, 20 — у Клайпеді та 10 — у Тільзіті. У період заборони друку нелегальне видання литовських книг фінансувала інтелігенція (Мартінас Седерявічюс, Серафінс Лорінс Кушеляускас). Відомо, що незаконну практику друку литовських книг спонсорував єпископ Мотеюс Валанчюс, водночас закликаючи протистояти русифікації (Classic).

Усього за цей час було опубліковано близько 3000 литовських видань, 70 % з яких — релігійного змісту. Найменш друкованою була художня література (5–6 тис. прим.).

Наприкінці ХІХ ст. в Литві з'явилися переклади окремих поезій Тараса Шевченка та оповідань Івана Франка. У 1914 р. святкувався

Шевченків ювілей. Також відомо, що І. Франко мав вплив на Вінцаса Кудірку — запальювача литовського національного духу; його твори друкували прогресивні часописи [16].

Своєю чергою, Людас Гіра присвятив вірші Україні: «Слово литовця до України», «Братам-письменникам з України», «Україні», популяризував творчість Т. Шевченка (статті «Співець України — Тарас Шевченко», 1909; «Тарас Шевченко», 1914) [42]. У 1912 р. в м. Сеннай поет власним коштом видав книгу «Taraso Ševčenkos eilų vainikėlis» («Віночок віршів Тараса Шевченка»). Деякі переклади Гіри вміщені у литовських виданнях творів Т. Шевченка, як от «Poezija», 1952; «Eilėraščiai» («Вірші»), 1955; «Kobzarius», 1961.

Після зняття заборони на друк у 1904 р. у Великій Литві відродилося литовське книговидання. Кількість друкарень значно зростає: з 64 — у 1904 р. до 124 в 1913 р. У 1905 р. Я. Яблонскіс заснував книговидавниче товариство «Аушра», П. Вішинскіс — «Швіеса». Усього протягом 1905–1914 рр. було опубліковано 3600 назв литовських книг. У полі художньої літератури видавалися визначні литовські письменники: Ю. Жемайте (її оповідання були перекладені українською) («Prie užvertos langinės», 1971 [1978]; «Оповідання», 1949), Я. Білюнас, А. Вієнуоліс, І. Шейняус, Ш. Рагана. Тоді ж були опубліковані наукові праці: «Короткий огляд литовської письменності» Майроніса (1906), «Огляд литовської літератури» Я. Габриса-Паршайтіса (1913–1916; 1924), «Нарис історії литовської літератури» С. Кимантайте-Чурльоне (1918).

У 1918–1940 рр. у Литві виникли нові умови для книговидання. У 1939 р. тут налічувалося 110 друкарень: 41 — у Вільнюсі, 36 — у Каунасі, 8 — у Шяуляї, 4 — у Клайпеді. Загалом на 1940 р. у Литві працювало 122 друкарні.

Після окупації Литви «совета́ми» видавництва та друкарні були націоналізовані. У 1945 р. створено державні видавництва, зокрема «Художня література» (з 1964 р. — «Vaga»). Загалом у 1940–1989 рр. було опубліковано близько 88 тис. книг, з них 63 060 — литовською мовою.

У радянський період тривала жвава робота в сегменті українсько-литовських культурницьких комунікацій. Виходили у світ наукові й популярні видання, проводилися різноманітні заходи культурницького спрямування, масово друкувалися твори таких литовських авторів, як С. Неріс, Е. Межелайтіса, Ю. Марцінкявічюса, П. Цвірки, Ю. Балтушіса, М. Слуцкіса, Й. Авіжюса. Своєю чергою, Литву та її народ оспівували: М. Бажан, П. Тичина, В. Сосюра,

М. Рильський, Л. Забашта, І. Нехода, І. Муратов, І. Драч. Едуардас Межелайтіс переклав вірші Т. Шевченка. Самого ж Межелайтіса широко популяризують в перекладах українських митців художнього слова [40]. В Україні були видані твори Томаса Венцлова — письменника, перекладача, літературознавця, есеїста [31; 39]. Окремі поезії Саломеї Неріс українською перекладали П. Тичина, Л. Первомайський, М. Терещенко, І. Муратов. В Україні були видані такі твори поетеси, як «Поезії» (1950), «Могутні імена» (1952), «Соловей не може не співати» (1985). Наталія Трохим, українська поетеса, перекладачка і видавець, керівниця видавництва «Джезва», переклала з литовської вірші Т. Венцлови, Бірюте Йонушкайте і Віолетти Шоблінскайте-Алекси.

Проте слід зазначити, що видання творів найвідоміших світових авторів того часу в радянських республіках було обмежене. Москва, її політичний контроль і цензура, усіяло перешкоджали творчості як літераторів минулих часів (К. Коялавічюс-Віюкас, Майроніс, В. Креве), так і визнаних радянщиною (С. Неріс, А. Вієнуоліс, Я. Авіжюс, В. Петкявічюс, М. Карчяускас). Та все ж, попри несприятливі умови, у період «совєтської» окупації у Литві видавалися твори литовських письменників та перекладна художня література. Так, у 1940–1984 рр. було опубліковано 8 360 назв книг художньої літератури загальним накладом 147 млн примірників. Також здійснено багатотиражні видання литовських класиків та сучасників (К. Донелайтіс, Ю. Жемайте, Я. Білюнас, Я. Грушас, Юст. Марцінкявічюс). Побачили світ твори відомих авторів-емігрантів (М. Катилішкіс, Е. Цінзас, К. Алменас, Я. Айтіс). На 1990 р. в Литві видавалося 300 художніх книг на рік (1/3 з них становила переклади).

Після відновлення незалежності Литви деякі старі друкарні припинили роботу, інші були приватизовані, перетворені на акціонерні чи приватні акціонерні товариства («Spauda», «BALTO print», «Aušra», «Spindulys», «Alytaus spaustuvė», «Panevėžys spaustuvė»); з'явилися нові — «Vilspa», друкарня С. Йокужіо (1990), «Lietpak» (1991), «Aurika» (1991), «Lietuvos ryto spaustuvė» (1994) — одне з найбільших у країнах Балтії; «Garsų pasaulis» (1994), «Petro ofsetas» (1994), «Respublikos spaustuvė» (1998), «Vakarų spaustuvė» (2006), «Jaktos spaustuvė» тощо.

18–28 жовтня 2004 р., з нагоди 100-річчя відновлення литовського друкарства латинським шрифтом, у штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі відбулася виставка «Шлях литовського слова на перехресті історії», на якій було широко

висвітлено період заборони друку, а також історія та культура Литви.

12 лютого 2009 р. Посол України в Литовській Республіці Ігор Прокопчук узяв участь в урочистому відкритті 10-го ювілейного Вільнюського книжкового ярмарку. Україну на цьому книжковому форумі представляли такі видавництва, як «Теза» (м. Вінниця), «Навчальна книга — Богдан» (м. Тернопіль), «Видавництво Старого Лева» (м. Львів), «Грані-Т» (м. Київ). 14 лютого 2009 р. в рамках Дня України на Вільнюському книжковому ярмарку відбулася низка заходів, центральною подією серед яких стала презентація книги Сергія Єкельчика «Україна. Народження сучасної нації», організована видавництвом «Балтос ланкос». У 2010 р. на щорічному Вільнюському книжковому ярмарку було презентовано видання «Україна: литовська доба». Ця книга, створена провідними істориками-дослідниками братніх країн і присвячена литовському періодові в українській історії, була надрукована видавництвом «Балтія-Друк» і визнана кращою книгою 2009 р.

Своєю чергою, Олена Лукачук [27, с. 78] зазначає, що завдяки співпраці низки українських видавництв («Грані-Т», «Навчальна книга — Богдан», «Темпора», «Прудкий равлик» тощо) з литовським «Nieko Rimto» протягом останніх років в Україні вийшли друком переклади казок авторів з Литовської Республіки. Своєю чергою, дослідниця Людмила Ромашенко зазначає, що за підтримки Литовського інституту культури був реалізований проект «Литовський акцент». Мета — ближче познайомити з литовською літературою і книговидавництвом [26].

23-й Міжнародний Вільнюський книжковий ярмарок (лютий 2023 р.) засвідчив, що співпраця між Литвою й Україною в культурній галузі вийшла на новий рівень. Як стверджують представники Українського інституту книги, на заході було представлено 90 книг, перекладених з української на литовську. Серед них твори Сергія Жадана, Оксани Забужко, Сашка Дерманського, Андрія Любки та ін. [45]. Своєю чергою, у литовському перекладі видаються новітні антології української поезії, з'являються есеї про українську літературу в авторитетному літературному журналі «Literature er menas».

Не менш цікавою є історія книгодрукарства та видавництва художньої літератури в Латвії. У другій половині XV ст. сюди із Західної Європи імпортувалися друковані книги. (У XV ст. це були землі Лівонського ордену та Лівонської конфедерації; із середини XVI ст. — територія Лівонського, Курляндського й Естонського герцогств; із кінця XVIII ст. — терени Ліфляндської

(Лівонської), Курляндської та Естляндської губернії російської імперії.) Перше відоме видання латиською мовою — це меса (Пруссія, 1525).

Переклад католицького катехізису Петра Канісія «Iscige pammacischen no thoms Papreksche Galwe gabblems Christites macibes» (Вільнюс, 1585) вважається першою книгою релігійного змісту латиською мовою, що збереглася до наших днів.

У 1588 р. у Ризі було відкрито першу друкарню — «Nikolauss Mollins». Вона започаткувала традицію балтійсько-німецького книгодрукування в Латвії. А «Довгоочікувана латиська збірка проповідей» (1654) залишалася популярним читивом серед латишів протягом кількох століть. У 1675 р. у Ризі було відкрито другу друкарню. Тут було опубліковано перші абетки латиською, надруковано переклад Біблії латиською (1685–1694) (започаткований Йоганном Фішером і завершений Ернстом Глюком). Загалом слід зазначити, що в XVII–XVIII ст. у Латвії видавалася переважно релігійна література.

Автором першої латиської світської прозової збірки «Jaukas pasakas un stāsti» (1766) був лютеранський пастор Готхард Фрідріх Стендер. У своїй праці він зосереджувався на світських аспектах суспільного життя Латвії [47]. Книги, адресовані освіченій частині суспільства, публікувалися видавництвом Йоганна Фрідріха Харткноха (Рига, 1765–1798). Тут вийшли публікації Імануїла Канта, Йоганна Готфріда фон Гердера. Друкарня розташовувалася на вулиці Алдара в Ризі й була найвизначнішою у всій російській імперії.

Також дуже відомими були фірми Йоганна Фрідріха Штеффенхагена (Єлгава) та Вільгельма Фердинанда Геккера (Рига). Вони посідали почесне місце в латвійському книговидавництві, функціонуючи понад 100 років. Тут друкувалося 50 % усіх книг латиською мовою.

Своєю чергою, Густав фон Бергманн зробив передруки балтійських історичних джерел, видав перші збірки латиських народних пісень — дайн (1807, 1808). У 1806 р. була надрукована перша збірка поезій авторства Індірікіса Нердзиги. Важливе значення для національного книгознавства мала збірка віршів «Jūrnieku svetās dziesmas un lūgļas» (1845), написана спільно Янісом Прінчем та його сином.

У другій пол. XIX ст. формувалася латвійська національна книжкова промисловість. Збірка віршів Юріса Алунана «Дзесміна» (1856) та статті його авторства (1859–1860) ідейно спрямували книжкову індустрію як передумову духовно-культурного розвитку нації. У 60–70-х роках XIX ст., у ході національного

пробудження латишів, видавництво, друк та продаж латиських книг поступово переходили до рук самих латишів. У ті часи розпочали свою діяльність латиські книговидавці: Генріхс Алуанс, Карліс Сталбергс (перший латиш, який відкрив друкарню в Ризі в 1869 р.) та Клавс Укстінш. І якщо у 1867–1888 рр. виходило 100 видань на рік для 1 млн латишів, то в 1901–1917 рр. — 500.

Розвиток книговидання в Латгалії гальмувався заборонаю друку книг латинськими літерами. Цей негативний аспект частково компенсувався рукописною літературою, зокрема авторства Андрівса Юрдза. У 1894 р. Єлгаві Лудіс Нейманіс заснував друкарню з високоякісним друком. Він публікував твори відомих на той час літераторів: Яніса Акуратерса, Аспазії, Антоніса Аустріньша, Рудольфа Блауманя, Антона Біркертса, Віліса Плудоніса, Яніса Райніса, Карліса Скалбе та ін. На рубежі XIX–XX ст. у тодішній Латвії найпопулярнішими книговидавцями вважалися: Яніс Озолс, Єкабс Дравніекс та Карліс Єкабс Зіхманіс. Своєю чергою, Анша Гулб'я у співпраці з Янісом Райнісом створив серію "Universālā bibliotēka" (1911–1927). На початку XX ст. найбільшими та найсучаснішими поліграфічними підприємствами були АО «Латвія», друкарні Геккера, Александра Гроссета, Ернста Плейта.

Зазначимо важливий момент: у 1900 р. в Ризі була надрукована Шевченкова поема «Катерина» (пер. Є. Ліготною); Аарон Матіс видав статтю «Тарас Григорович Шевченко». У 1906 р. Едуардс Рудзітіс переклав вірші Т. Шевченка «Закувала зозуленька...» та «Заповіт». У 1911 р. були опубліковані Кобзареві «І небо невміте, і заспані хвилі...», «І досі сниться: під горою...», «І широкою долину...», «Ой гляну я, подивлюся...» та уривок з поеми «Гайдамаки».

У 1914 р. у Латвії відзначалося 100-річчя від дня народження Т. Шевченка. У журналі «Druva» («Нива») (1914) були надруковані його вірші «Ой чого ти почорніло...», «Молитва», уривок з поеми «Тарасова ніч» у перекладі Фриціса Адамовича [1]. Ф. Адамович, латиський філолог, перекладав латиською твори української літератури; вважається одним із перших перекладачів Тараса Шевченка.

У 1920–1930-х роках у Латвії існувало близько 300 друкарень, з них 210 працювало в Ризі та 80 у провінціях. Найбільшими приватними підприємствами були друкарні «Jaunāko Ziņi», «Valters un Rapa» та «Rota». Активно працювало видавництво «Grāmatu draugs». Усього за період національної незалежності в Латвії було опубліковано понад 27 тис. книг. Середній тираж видань становив 2500–2800 примірників.

Подальший розвиток книговидавництва в Латвії уповільнила Перша світова війна та заборона приватного видавництва за часів Петеріса Стучки (січень–травень 1919): тоді видання книг було доручено видавництву «Сіңа» («Боротьба»).

У період буржуазної республіки (1918–1940) латвійські видавництва зазнали цензури та ідеологізації. Твори художньої літератури тощо публікували видавництва «Spartaks» (1919–1936), «Latvju izdevniecība» (1921–1928) та «Prometejs» (1923–1937).

Фонд культури Латвії сприяв виданню важливих мовознавчих праць, зокрема Карліса Міленбаха та Яніса Ендзелінса (з 1908 по 1920 рр. працював у Харківському університеті, розробив сучасну граматику латвійської мови).

Серед видань провідних книговидавців того часу — Артурса Валтерса та Яніса Рапи — були збірки творів латвійських письменників; зібрання творів Я. Райніса «Dzīve un darbi» (1–11, 1925–1931).

Своєю чергою, у 30-х роках XX ст. в Україні було видано збірку оповідань Лінарда Лайцена; у повоєнні роки — вибрані поезії Я. Райніса, романи А. Упіта, В. Лаціса, А. Саксте; твори Р. Блаумана, Р. Ейдеманіса, М. Кемпе; окремі книги О. Ваціетіса, Р. Езери, З. Скуїня, З. Ергле, Е. Вереріса.

У 1940 р. радянщина націоналізувала книгарні; заснувала Державне управління поліграфічних та видавничих підприємств. У період гітлерівської окупації в Латвії було опубліковано близько 1500 книг; їх друкували видавництва «Latvju gramata», «Zelta ābele» та «Grāmatu draugs» [51]. З 1946 р. існувало централізоване Латвійське державне видавництво.

Після Другої світової війни латиською мовою було видано збірку Шевченкових поезій «Вибране» (1951, 1954), поему «Гайдамаки» (1964); виходили статті про Великого Кобзаря (Валдіс Гревіня, 1951; Евальдс Сокола, 1956). У ті часи в лрсп друкувалися перекладені твори українських класиків: І. Франка, Марка Вовчка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Стефаніка, П. Тичини, М. Рильського, Я. Галана, О. Гончара, М. Стельмаха, Ю. Яновського, Д. Павличка, І. Драча, Є. Гуцала, Г. Тютюнника. Тоді ж була видана антологія української поезії «Пісня, почата в бурю» та прози «Краса людини» (обидві 1963 р.) (перекладачі: Петеріс Айгар, В. Гревіня, Мірдза Кемпе, В. Давідс (Вецаукумс), Петеріс Барда, Яніс Плаудіс, Язепс Османіс, Імантс Зіедоніс) [15; 25; 44].

У 1950–1960-ті роки Латвійське державне вид-во та вид-во АН ЛРСР стали на ідеологічні

позиції, визначені москвою. Латвійська компартія та цензурні чиновники перешкоджали розповсюдженню творів засланих, репресованих або внутрішньо переміщених авторів. При цьому в Латвії переймалися літературними зв'язками з Україною. Так, знайомство з творчістю Великого Кобзаря розпочалося у 1950 р. Тоді вперше вийшла друком книга авторства Лідії Бать та Олександра Дейча «Тарас Шевченко». Андрейс Балодіс, латиський поет і перекладач, у 1961 р. був «мобілізований» на роботу над перекладами творів Т. Шевченка в рамках 100-річчя від дня смерті поета. У латиській періодиці вийшли перші його переклади віршів Кобзаря: «Муза», «Не завидуй багатому», а також стаття «Життя, що стало безсмертною піснею» (Andrejs, Balodis. Архів оригіналу за 26 серпня 2014). Пауліне Барда, латиська перекладачка і поетеса, також перекладала Т. Шевченка латиською (усього 20 творів); її переклади було опубліковано в періодичній пресі та книжках («Вибране», 1951, 1954).

У 1965 р. ядром Латвійського державного видавництва стало видавництво «Liesma», разом із редакцією навчальної літератури — основою видавництва «Zvaigzne». Видання «Arvārnis» у 1970–1990 рр. викликали стійкий інтерес читачів. 1970-ті роки позначилися друком значних творів національних авторів, а саме Арії Елксне, Ояrsa Вацїетїса та Іманта Зїедонїса; тираж становив 33 тис. примірників.

Своєю чергою, в останній чверті ХХ ст. в Україні було видано антології, у які увійшли такі твори латвійських літераторів, як «Бурштинові береги. Молода поезія Латвії», 1974; «Латиське радянське оповідання», 1982; «Сучасна латиська повість», 1984 [15; 25].

Після відновлення незалежності Латвії книжкова галузь зазнала кардинальних змін. Зі скасуванням політцензури з'явилися набагато ширші можливості для видавничої справи. Поряд з існуючими державними видавництвами створювалися нові. Приватизація колишніх державних видавництв відбувалася з перемінним успіхом. Із 1993 р. і до сьогодні існує найпродуктивніше латвійське видавництво «Zvaigzne ABC». У 1990-х роках було засновано кілька видавництв, які визначають книжкову індустрію Латвії, як-от: «Jumava», «Pētergailis», «Jāņa Rozes apgāds», «Jāņa sēta», «Neputns», «Latvijas Mediji» (до 2017 р. — «Lauku Avīze»); на початку ХХІ ст. — «Мансарди» та «Dienas Grāmata».

Успішно займаються видавничою діяльністю також університети, бібліотеки, музеї й архіви. Так, Національна бібліотека Латвії

(НБЛ) видала «Стародруки латиською мовою, 1525–1855» (1999). Багато видань, що мають історико-культурне значення, було опубліковано видавництвами, які вже не існують чи видають книги нерегулярно («Atēna», «AGB», «Likteņstāsti», «Preses nams», «Valters un Rapa»).

Після 1991 р. кількість виданих у Латвії книг зросла: у 1991 р. — 1387; у 2000 р. — 2546; у 2008 р. — 2855; при цьому середній тираж зменшився.

На 2024 р. у Латвії було зареєстровано 446 видавців книг; загальна кількість видань склала 2194.

Слід зазначити, що сьогодні видавництва все частіше використовують соціальні мережі для реклами своїх видань. Починаючи з ХХІ ст. електронні книги стають дедалі доступнішими нарівні з друкованими: у 2011 р. їх було 203, у 2016 р. — 409.

Іван Лучук, письменник, один із засновників літературних угруповань «Лугосад» та «Геракліт», зауважив: в Україні вийшли дві поетичні книжки Кнута Скуєнієкса — «Насіння в снігу» (1994) (пер. Ю. Завгороднього) та «Мала моя батьківщина» (2016) (пер. Ю. Садловського) [27; 37]. Свого часу Анатолій Шпиталь (ст. наук. співробітник відділу української літератури ХХ ст. та сучасного літературного процесу Інститут літератури імені Тараса Шевченка) зазначав про Юрія Завгороднього, поета і прозаїка, що той захопився перекладами з латвійських поетів, які (час від часу) з'являлися в Україні друком у часописах або в поетичних альманахах. У 1999 р. він навіть видав антологію «З латвійського берега», у якій було вміщено переклади 50 поетів Латвії [44]. Інший поет, літературознавець та перекладач — Юрій Садловський, був активним популяризатором української культури й літератури в Латвії, і навпаки. У 2007–2009 рр. він належав до членів правління спілки письменників Латвії, редагував ризький літературний журнал «Стоки» та дитячий часопис «Ляля»; впорядковував поетичні збірки.

Своєю чергою, Візма Белшевіца, латвійська поетеса, прозаїк, перекладачка з української літератури, за часів лрср видала латиською переклади збірок М. Вінграновського та І. Драча. Авторкою статті «Латиська література» в Українській літературній енциклопедії є латвійський філолог Мірдза Абола [1].

09 березня 2006 р. у Латвії відзначалась 192-га річниця від дня народження Тараса Шевченка. У рамках проведення Шевченківських днів у ЛР Посольство України разом з Латвійською Академічною бібліотекою провело урочистий вечір. Відкриваючи захід, посол України

Рауль Чілачава передав у дарунок книгу «Велика трійця», до якої увійшли вибрані поезії Т. Шевченка, Лесі Українки та І. Франка у його перекладі [36]. У 2009 р. вийшла друком антологія класичної та сучасної української поезії латиською мовою — усього 90 авторів. Основну роботу над нею здійснив латиський поет Імант Аузіньш [14]. Також у його перекладі вийшла книга «Вибране» Максима Рильського (1961). У 1963 р. І. Аузіньш разом з І. Гончаренком опублікували збірку української поезії «Vētrā iesākta dziesma» («Пісня, що починається з вітру»). Своєю чергою, українською окремі твори І. Аузіньша перекладали І. Драч, А. Непокупний, С. Литвин (Золоті ворота. Вірші, 1982; Sk. Sirsone. Dzejas varavīksnes kāsas, 1975; Treimane, I. Imants, 1985).

Центральна ризька бібліотека має колекцію віршів українських поетів, зокрема Лесі Українки, та роман «Аеропорт» Сергія Лойка (2015). У 2008 р. за збірку «Латвія поетична» Кость Оверченко, український поет і перекладач, багаторічний директор місцевої бібліотеки м. Єлгава, був удостоєний премії Євгена Маланюка.

На початку 2019 р. в Академічній бібліотеці Латвійського університету (АБ ЛУ) було засновано Центр міжкультурного діалогу, до складу якого увійшов Український інформаційний центр. Мета діяльності останнього — інформування громадськості про українську історію, культуру, науку, літературу, освіту, мистецтво, зокрема й через презентації книг. 17 січня 2019 р. Український інформаційний центр спільно з Посольством України в Латвії організував презентацію книги «Палаючий острів» Яніса Акуратерса, талановитого латиського поета, письменника, літературного критика, одного із найяскравіших представників європейського модернізму початку ХХ ст. [4]. 15 лютого 2019 р. в АБ ЛУ відбулася презентація книги М. Дочинця «Многії літа. Благії літа. Заповіді 104-річного Андрія Ворона — як жити довго в щасті і радості» латиською мовою в перекладі В. Силави [50]. У 2025 р. у Ризі відкрилася «Українська книгарня», серед найпопулярніших видань якої твори Іларіона Павлюка «Я бачу вас цікавить п'ятьма», Сергія Жадана «Ворошиловград» та «Інтернат», Євгенії Кузнецової «Драбина» та «Міечка». Засновник книгарні, філолог і викладач Артем Чуйко стверджує, що з-поміж українських авторів латиші найкраще знають Лесю Українку, Сергія Жадана та Оксану Забужко. Також він зазначив, що: «...у Латвії ми співпрацюємо з перекладачкою Марою Поляковою. З-під її талановитої руки латиською мовою видано понад 40 книг...» [6].

Журі дитячого та батьківського читання НБЛ (м. Рига) відзначило книжку Катерини Міхаліциної «Хто росте у парку» як одну з найкращих дитячих книжок, виданих у 2023 р. у Латвії. Через Посольство України в Латвійській Республіці Центральна бібліотека Юрмали отримала 67 книг про Україну. Ініціаторкою цього була Перша леді України Олени Зеленської.

Значний внесок у справу збереження духовного надбання латишів — книг, документів, витворів мистецтва тощо — здійснює Латвійська національна бібліотека (ЛНБ). Працівники цієї установи разом із громадськістю Латвії взяли участь у спільній акції з українськими патріотами на підтримку в'язнів Кремля. Українські видання поповнили фонди ЛНБ та бібліотеку української школи в Ризі. Український культурний центр «Мрія» (працює з 2003 р.) у співпраці з Посольством України в Латвії передав Латгальській центральній бібліотеці м. Даугавпілс 115 книг українською мовою. Серед них — дитяча та художня література, галузеві видання, які охоплюють історію, культуру, мистецтво, спорт та інші теми. Метою книжкової колекції є сприяння доступності української літератури в Даугавпілсі, зміцнення культурного діалогу та підтримка місцевої української громади, а також усіх, хто має бажання познайомитися з українською літературою та культурною спадщиною. Також, за повідомленням Укрінформу, бібліотека освітнього центру «Volia» імені Едвартса Вірзи (м. Рига) поповнилася українською художньою та навчальною літературою для українських дітей.

Висновки й перспективи дослідження. Національні літератури й видавництва (друкарні) в Україні, Латвії та Литві були засновані ще у Новий час та добу Просвітництва в Європі. У ті часи ця діяльність мала переважно релігійне спрямування та зміст. Поруч з творами релігійної тематики розвивалася і світська література. Основним об'єднуючим фактором розвитку останньої були як давні витоки балто-слов'янської мовно-культурної єдності, так і розвиток цієї діяльності у межах кількох імперій, до складу яких входили братні народи та їхні культури. Насамперед ідеться про російську імперію, яка ввела заборону на літературу й друк національними мовами. Це стосувалося як України, так і Литви та Латвії. Могутнім фактором розвитку цих культур був національно-демократичний рух, який мав суто культурницький напрям, проте до 1914 р. набув радикальних форм. Надалі шляхи наших народів розійшлися. Свої особливості мав розвиток культури (науки, літератури,

публікаційно-видавничої діяльності) у буржуазних балтійських державах (до 1945 р.) та Україні в складі радянської імперії.

Важливою цариною розвитку єдності культур братніх народів були переклади художньої літератури та діяльність публікаційно-видавничої галузі, якою займалися визначні літератори й науковці України, Латвії і Литви. Їхній творчий доробок став частиною золотого фонду культур братніх народів. У часи незалежності ці зв'язки набули нового характеру й змісту. Особлива увага широким кіл прогресивної громадськості та творчої інтелігенції була приділена вшануванню пам'яті визначних діячів, літераторів як в Україні, так і в країнах Балтії. Були налагоджені культурницькі комунікації різного рівня, як-от спільні форуми, фестивалі, обміни культурно-творчими досягненнями, зокрема у галузі літератури та книгодрукарства. У час війни ці зусилля були спрямовані на забезпечення духовної єдності культур, пропагування кращих досягнень і зразків національної культурної творчості.

Перспективою подальшого дослідження вважаємо поширення електронних комунікацій між братніми народами, розвиток творчої діяльності, спрямованої як на збереження кращих традицій та зразків, так і на розвиток інновацій у сфері міжкультурного обміну, включаючи наукову галузь (філологія, лінгвістика) та власне художню літературу (проза, поезія, драматургія тощо), а також подальший поступ сучасної медійної сфери (публікації, видавництво тощо).

Список використаних джерел

- Абола М. Е. Латиська література. *Українська літературна енциклопедія*: в 5 т. Т. 3. Київ: Голов. ред. Української радянської енциклопедії, 1995. С. 135–153.
- Ажогіна Н., Литвинов О. Історичний внесок українських та балтійських (Литва та Латвія) літераторів, філологів і перекладачів у розвиток культурно-гуманітарних взаємин. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2025. № 4 (6). С. 59–74. DOI: 10.46299/isjel.20250406.07.
- Ажогіна Н. Мовознавчий та комунікативно-літературний аспект українсько-балтійських гуманітарних зв'язків (Латвія та Литва). *Інтегровані комунікації*. 2025. Вип. 2 (20). С. 114–126. DOI: 10.28925/2524-2652.2025.214.
- Акуратерс Я. Палаючий острів. Луцьк: Твердиня, 2018. 142 с.
- Бібліографія праць М. О. Максимовича / Упоряд. та авт. іст.-біогр. нарису В. О. Замлинський; прим. І. Л. Бутича; передне слово В. В. Скопенка. Київ: Либідь, 1994. 448 с. С. 405–413. (Серія «Пам'ятки історичної думки України»).
- Бойко О. У Ризі почала працювати «Українська книгарня». *Літературна Україна*. 2025, 6 січня. URL: <https://litukraina.com.ua/u-rizi-pochala-pracjuvati-ukrainska-knigarnja>
- Васьківська О. Історіографія книговидавництва в Україні: становлення та розвиток. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 4. С. 41–47.
- Гречанюк Є. Куди вказує золотий компас. *Український тиждень*. 2011. 8 груд. № 50 (215).
- Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст.: Нариси політичної історії. Київ: Либідь, 1993. 288 с.
- Довжук І., Січкаренко Г. Книговидання в Україні у ХІХ ст. (інформаційно-комунікаційний підхід). *Society. Document. Communication*. 2022. № 17. С. 60–83.
- Донелайтис К. Літа / Пер. з лит., післям. і приміт. Д. Чередниченко. Київ, 1989. 128 с.
- Дорошенко В., Зленко П. Видавництва. *Енциклопедія українознавства. Заг. Частина*. Т. 3. (ЕУ — І). Мюнхен, Нью-Йорк, 1949. С. 972–981.
- Дорошук В. І. Особливості формування іміджу України у країнах Балтії. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2024. 79 с.
- 3 берігів Дніпра — на Даугаву: [інтерв'ю Посла України в Латвії Р. Чілачави виданню «Час»]. 2009. 24 серпня. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/33629.htm>.19
- 3 латвійського берега: мала латвійська антологія в перекладах Юрія Завгороднього / Пер. Ю. С. Завгородній; ред. А. Мойсієнко. Київ: [б. в.], 1999. 277 с.
- І. Франко і світова культура: матеріали міжнар. симпозиуму ЮНЕСКО, 11–15 вересня 1986 р. Львів. Київ: Наукова думка, 1990. Кн. 1. 525 с. С. 35–46.
- Інфотека — видавництва «Балтія-друк». Архів оригіналу за 23 вересня 2016.
- Ісаєвич Я. Українське книгознавство: етапи розвитку. *Сучасність*. 2001. № 1. С. 107–116.
- Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. Львів: Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України. 2002. 520 с.
- Історія української літератури. ХХ ст.: навч. посіб.: у 2 кн. Кн. 1: 1910–1930-ті роки / за ред. В. Г. Дончика. Київ: Либідь, 1993. 463 с.
- Ківшар Т. І. Український книжковий рух як історичне явище (1917–1923 рр.). Київ: Логос, 1996. 340 с.
- Книга і друкарство на Україні / [О. І. Дей, Я. Д. Ісаєвич, Г. І. Коляда та ін. ; за ред. П. М. Попова]; АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Т. Рильського, Держ. публ. б-ка. [Київ: Наук. думка, 1964]. 313 с.
- Ковальчук С. П. Національна книга в культурі України (кінець ХХ — початок ХХІ століття): дис. ... канд. культурології: 26.00.01. Київ, 2012. 192 с.
- Лановик Б. Д., Матисякевич З. М., Матейко Р. М. Історія України. Тернопіль, 1995. 147 с.
- Латиське радянське оповідання. Київ: Дніпро, 1982. 239 с.
- Литовський акцент. URL: https://chytomo.com/special_project/lytovskij-aktsent (дата звернення: 25.11.2024).
- Лукачук О. В. Литва і литовці в українській громадсько-політичній думці (1989–2009 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Львів, 2012. 231 с.

28. Макарова М. В. Друкована книга XVI–XVIII ст. як фактор спадкоємності духовної культури України: автореф. дис. ... канд. культурології: 26.00.01. Київ, 2008. 19 с.
29. Миронюк О. Ю. Громадська та культуротворча діяльність української діаспори в країнах Балтії (кін. XX — поч. XXI ст.): дис. ... д-ра філософії: 032 — Історія та археологія; 03 — Гуманітарні науки. Київ, 2023. 232 с.
30. Молодчиков О. Українська радянська книга (1917–1964 рр.). *Книга і друкарство на Україні* / [О. І. Дей, Я. Д. Ісаєвич, Г. І. Коляда та ін. ; за ред. П. М. Попова]; АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Т. Рильського, Держ. публ. б-ка. [Київ: Наукова думка, 1964]. 313 с. С. 206–297.
31. Москалик Д. Сутінки розчарованих ідеалістів. Томас Венцлова, Леонідас Донскіс. *Передчуття і пророцтва Східної Європи* / Пер. з лит. Георгій Єфремов, Олег Коцарев. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 120 с.
32. Плецан Х. Універсальні закономірності виникнення, еволюції і функціонування культурної дипломатії в структурі механізму розвитку креативних індустрій України. *Актуальні питання гуманітарних наук. Історія*. Вип. 70, т. 2. 2023. С. 4–16.
33. Продан І. В. Історія виникнення і становлення поліграфії у світі та Україні. *Формула творчості: теорія і методика мистецької освіти*: зб. матеріалів VIII Всеукр. наук.-практ. конф., 14 березня 2024 р., Полтава / ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»; гол. ред. І. В. Продан; упор., ред. О. П. Костюк. Полтава: ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2024. 150 с. С. 38–41.
34. Проект українських видавців презентовано на XII Міжнародній книжковій виставці у Вільнюсі. *Вісник книжкової палати*. 2011. № 3. С. 52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkrp_2011_3_17
35. Пупурс І. В. Літературні «енциклопедії» Латвії: від друкованих книг до інтернет-видання *literatura.lv*. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Т. 2, вип. 24. С. 184–192. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2022.24.2.37.
36. Сармате Д. Вечір у Ризі. *Вісник. Газета української громади Латвії*. 2006. № 2 (13). С. 3. URL: http://visnyk.ukr.lv/files/visnyk13_200602.pdf
37. Скуєнієкс К. Насіння в снігу: книжка віршів та днів / Пер. Ю. Завгородній. Київ: Укр. письменник, 1994. 109 с.
38. Тимошик М. С. Історія видавничої справи: підруч. Київ: Наша культура і наука, 2007. 496 с.
39. Томас Венцлова, Леонідас Донскіс. *Передчуття і пророцтва Східної Європи* / Пер. з лит. Георгій Єфремов, Олег Коцарев. Київ: Дух і Літера, 2016. 120 с.
40. Україна — Литва: історичні, мовно-культурні та туристські паралелі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19 листопада 2021 р., Київ. Київ: Гельветика, 2021. 204 с.
41. ЦДІАК України. Ф. 739. Оп. 1. Спр. 1005.
42. Чередниченко Д. С. Гіра Людас. *Енциклопедія Сучасної України* / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Ін-т енциклопед. досліджень НАН України, 2007. URL: <https://esu.com.ua/article-25638>
43. Чотири доби року. Тичина П. Г. *Зібрання творів у дванадцяти томах. Художні твори. Т. 4. Сковорода. Симфонія*. Київ: Наукова думка, 1985. 592 с.
44. Шпиталь А. Про «Антологію...» і не тільки про неї. *Всесвіт*. 2010. № 3–4. С. 233–237.
45. Асіū, Lietuva! Вільнюський книжковий ярмарок у жовто-синіх кольорах. URL: <https://chytomo.com/aciulietuva-vilniuskyj-knyzhkovyj-iarmarok-u-zhovto-synikh-kolorakh/> (дата звернення: 25.11.2024).
46. Apinis, A. *Latviešu grāmatniecība*. Rīga: Liesma, 1977. 354 lpp.
47. Apinis, A., O. Čakars un I. Klekere. 'Vecais Stenders latviešu dzejas laukā', Stenders, G. F. Dzeja. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001. 237–283. lpp.
48. Baltic Writers: Estonia, Latvia, Lithuania. A reference guide to authors and their works. Vilnius: LLTI, 2009. 387 p.
49. Bradūnas K., Šilbajoris R. *Lietuvių egzodo literatūra 1945–1990*. / Antanaitis, Algirdas Titus (1927–2003). Barūnaitė-Willeke, Audronė. Bilaišytė, Živilė (1951–1991). Daugiau Vilnius: Lituaniistikos institutas (Chicago). Institute of Lithuanian Studies (Chicago, Ill.). L.I. Lituaniistikos institutas (Chicago, Ill.) Vaga, 1997. (Kaunas: Spindulys). 861 p.
50. Dočinecs M. *Laimīgu mūžu*. Rīga : Avots, 2018. 184. lpp.
51. Fraser, J. H. *Publishing and book design in Latvia 1919-1940: a re-discovery*, 2014.

Refernce

- Abola, M. E. (1995). *Latyska literatura. Ukrainiska literaturna entsyklopediia*. T. 3. Kyiv: Hol. ped. ukrainiskoi radianskoj entsyklopedii, 135–153 [in Ukrainian].
- Aсіū, Lietuva! Vilniuskyi knyzhkovyi yarmarok u zhovto-synikh kolorakh, rezhym dostupu: <https://chytomo.com/aciulietuva-vilniuskyj-knyzhkovyj-iarmarok-u-zhovto-synikh-kolorakh/>
- Akuraters, Ya. (2018). *Palaiuchyi ostriv*. Lutsk: Tverdynia, 142 [in Ukrainian].
- Apinis, A. (1977). *Latviešu grāmatniecība*. Rīga: Liesma, 354 p. [in Latvian].
- Apinis, A., O. (2001). Čakars un I. Klekere. Vecais Stenders latviešu dzejas laukā, Stenders, G. F. Dzeja. Rīga: Zvaigzne ABC, 237–283. lpp [in Latvian].
- Azhohina, N. & Lytvynov, O. (2025). *Istorychnyi vnesok ukrainskykh ta baltiiskykh (Lytva ta Latviia) literatoriv, filolohiv i perekladachiv u rozvytok kulturno-humanitarnykh vzaimeyn [The historical contribution of Ukrainian and Baltic (Lithuanian & Latvian) writers, philologists and translators to cultural and humanitarian relations' development]*. *International Science Journal of Education & Linguistics*, 4(6). [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.46299/j.isjel.20250406.07>
- Azhohina, N. (2025). *Movoznavchyi ta komunikatyvno-literaturnyi aspekt ukrainsko-baltiiskykh humanitarnykh zviazkiv (Latviia ta Lytva) [Linguistic and Communicative-Literary Aspect of Ukrainian-Baltic Humanitarian Relations*

- (Latvia and and Lithuania)]. *Integrated Communications*, 2(20), 114126 [in Ukrainian].
<https://doi.org/10.28925/2524-2652.2025.214>
- Baltic Writers: Estonia, Latvia, Lithuania. A reference guide to authors and their works. Vilnius: LLTI, 2009, 387 p.
- Bibliohrafiia prats M. O. Maksymovycha. (1994). Uporiad. ta avt. ist.-biohr. narysu V. O. Zamlynskyi, Kyiv: Lybid, 448 p. («Pamiatky istorychnoi dumky Ukrainy»), pp. 405–413 [in Ukrainian].
- Boiko, O. (2025). U Ryzi pochala pratsiuvaty «Ukrainska knyhnarnia». *Literaturna Ukraina*.
<https://litukraina.com.ua/u-rizi-pochala-pracjuvati-ukrainska-knigarnja/> [in Ukrainian].
- Bradūnas, K. & Šilbajoris, R. (1997). Lietuvių egzodo literatūra 1945–1990. / Antanaitis, Algirdas Titus (1927–2003). Barūnaitė-Willeke, Audronė. Bilaišytė, Živilė (1951–1991). Daugiau Vilnius: Lituaniistikos institutas (Chicago). Institute of Lithuanian Studies (Chicago, Ill.). L.I. Lituaniistikos institutas (Chicago, Ill.) Vaga. (Kaunas: Spindulys). 861 p. [in Lithuanian].
- Cherednychenko, D. S. (2007). Gira Liudas. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Elektronnyi resurs]. Redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak [ta in.]; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy [in Ukrainian].
<https://esu.com.ua/article-25638>
- Chotyry doby roku. (1985). V kn.: Tychyna P. H. *Zibrannia tvoriv u dvanadtsiaty tomakh*. Khudozhni tvory. T. 4: Skovoroda: Symfoniia. Kyiv: Naukova dumka, 592 p. [in Ukrainian].
- Dočinecs, M. (2018). Laimīgu mūžu. Rīga: Avots, 184 p. [in Latvian].
- Donelaitis, K. (1989). Lita. Per. z lyt., pisliam. i prymit. D. Cherednychenko. Kyiv, 128 p. [in Ukrainian].
- Doroshchuk, V. I. (2024). Osoblyvosti formuvannia imidzhu Ukrainy u krainakh Baltii : robota na zdobuttia kvalifikatsiinoho stupenia mahistra: spets. 291: Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii i rehionalni studii. VNU imeni Lesi Ukrainky. Lutsk, 79 p. [in Ukrainian].
- Doroshenko, V. & Zlenko, P. (1949). Vydavnytstva. Entsyklopediia ukrainoznavstva. Zah. Chastyna, T. 3. (EU-I). Miunkhen, Niu-York, 972–981 [in Ukrainian].
- Dovzhuk, I. & Sichkarenko, H. (2022). Knyhovydannia v Ukraini u st. (informatsiino-komunikatsiinyi pidkhid). *Society. Document. Communication*, 17, 60–83 [in Ukrainian].
- Fraser, J. H. (2014). Publishing and Book Design in Latvia 1919–1940: a re-discovery.
- Hrechaniuk, Ye. (2011). Kudy vkazuie zoloty kompas. *Ukrainskyi tyzhden*, 50(215), 8 hrudnia [in Ukrainian].
- Hunchak, T. (1993). Ukraina: persha polovyna XX st. Narysy politychnoi istorii. Kyiv: Lybid, 288 p. [in Ukrainian].
- I. Franko i svitova kultura: materialy mizhnar. sympoziumu YuNESKO 1986. (1990). Kn. 1, pp. 35–46, Kyiv: Naukova dumka, 525 p. [in Ukrainian].
- Infoteka — vydavnytstva «Baltii-druk». Arkhiv oryhinalu za 23 veresnia 2016. [in Ukrainian].
- Isaievych, Ya. (2001). Ukrainske knyhoznnavstvo: etapy rozvytku. *Suchasnist*, 1, pp. 107–116 [in Ukrainian].
- Isaievych, Ya. (2002). Ukrainske knyhovydannia: vytyky, rozvytok, problemy. Lviv: Lviv: In-t ukrainoznav. im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy, 520 p. [in Ukrainian].
- Istoriia ukrainskoi literatury. (1993). st.: U 2 kn., Kn. 1, 1910–1930-ti roky: Navchalnyi posibnyk, Za red. V. H. Donchyka, Kyiv: Lybid, 463 p. [in Ukrainian].
- Kivshar, T. I. (1996). Ukrainskyi knyzhkovyi rukh yak istorychne yavyshe (1917–1923 rr.). Kyiv: Lohos, 340 p. [in Ukrainian].
- Knyha i drukarstvo na Ukraini. (1964). (Ed.) P. M. Popova; O. I. Dei, Ya. D. Isaievych, H. I. Koliada ta in., Institute for Art Studies, Folklore and Ethnology of National Academy of Sciences of Ukraine, State public library. Kyiv: Naukova dumka, 313 p. [in Ukrainian].
- Kovalchuk, S. P. (2012). Natsionalna knyha v kulturi Ukrainy (kinets XX — pochatok XXI stolittia): dyser. ... kandydata kulturolohii: 26.00.01 — teoriia i istoriia kultury. Kyiv, 2012, 192 p. [in Ukrainian].
- Lanovyk, B. D., Matysiakievych, Z. M. & Mateiko, R. M. (1995). Istoriia Ukrainy. Ternopil, 147 p. [in Ukrainian].
- Latyske radianske opovidannia (1982). Kyiv, Dnipro, 239 p. [in Ukrainian].
- Lukachuk, O. V. (2012). Lytva i lytovtsi v ukrainskii hromadsko-politychnii dumtsi (1989–2009 rr.): dyser. ... kand. istor. n.: 07.00.01 — istoriia Ukrainy. Lviv, 231 p. [in Ukrainian].
- Lytovskiy aktsent. [in Ukrainian].
https://chytomo.com/special_project/lytovskiy-aktsent
- Makarova, M. V. (2008). Drukovana knyha XVI–XVIII st. yak faktor spadkoiemnosti dukhovnoi kultury Ukrainy: avto-ref. dys. ... kand. nauk: 26.00.01. Kyiv, 19 p. [in Ukrainian].
- Molodchikov, O. (1964). Ukrainska radianska knyha (1917–1964 rr.). Knyha i drukarstvo na Ukraini. [O. I. Dei, Ya. D. Isaievych, H. I. Koliada ta in. ; za red. P. M. Popova]. Institute for Art Studies, Folklore and Ethnology of National Academy of Sciences of Ukraine, State Public Library, Kyiv: Naukova dumka, pp. 206–297, 313 p. [in Ukrainian].
- Moskalyk, D. (2016). Sutinky rozcharovanykh idealistiv. Tomas Ventslova, Leonidas Donskis. Peredchuttia i prorotstva Skhidnoi Yevropy. Per. z lytovskoi Heorhii Yefremov, Oleh Kotsarev. K.: DUKh I LITERA, 120 p. [in Ukrainian].
- Myroniuk, O. Yu. (2023). Hromadska ta kulturotvorcha diialnist ukrainskoi diaspori v krainakh Baltii (kinets XX — pochatok XXI stolittia). Dyser. ... doktora filosofii: 032 — Istoriia ta arkeolohiia; 03 — Humanitarni nauky. Kyiv, 232 p. [in Ukrainian].
- Pletsan, Kh. (2023). Universalni zakonomirnosti vynyknennia, evoliutsii i funktsionuvannia kulturnoi dyplomatii v strukturi mekhanizmu rozvytku kreatyvnykh industrii Ukrainy. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Istoriia*, vol. 70, t. 2, pp. 4–16 [in Ukrainian].
- Prodan, I. V. (2024). Istoriia vynyknennia i stanovlennia polihrafi u sviti ta Ukraini. Formula tvorchosti: teoriia i metodyka mystetskoï osvity: zb. mat. VIII Vseukr.

nauk.-prakt. konf., m. Poltava, 14 bereznia 2024 r. DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka»; hol. red. I.V. Prodan; upor., red. O.P. Kostiuk. Poltava: LNU imeni Tarasa Shevchenka, pp. 38–41, 150 p. [in Ukrainian].

Projekt ukrainskykh vydavtsiv prezentovano na XII Mizhnarodnii knyzhkovii vystavtsi u Vilniusi. (2011). *Bulletin of the Book Chamber*, 3, p. 52 [in Ukrainian].

http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2011_3_17

Pupurs, I. V. (2022). Literaturni «entsyklopedii» Latvii: vid drukovanykh knyh do internet-vydannia literatura.lv. *Zakarpatski filolohichni studii*, 2(24), 184–192 [in Ukrainian].

<https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.2.37>

Sarmate, D. (2006). Vechir u Ryzi [Elektronnyi resurs]. *Visnyk. Hazeta ukrainskoi hromady Latvii*, 2(13), 3 [in Ukrainian].

visnyk.ukr.lv/files/visnik13_200602.pdf

Shpytal, A. (2010). Pro «Antolohiiu...» i ne tilky pro nei. *Vsesvit*, 3–4, 233–237 [in Ukrainian].

Skuieniieks, K. (1994). Nasinnia v snihu [Tekst]: knyzhka virshiv ta dniv. Per. Yu. Zavhorodnii. Kyiv: Ukrainskyi pismennyk, 109 p.

Tomas Ventslova, & Leonidas Donskis. (2016). *Peredchuttia i prorotstva Skhidnoi Yevropy*. Per. z lytovskoi

Heorhii Yefremov, Oleh Kotsarev. Kyiv: Dukh i litera, 120 p. [in Ukrainian].

TsDIAK Ukrainy, f. 739, op. 1, spr. 1005 [in Ukrainian].

Tymoshyk, M. S. (2007). *Istoriia vydavnychoi spravy*. Pidruchnyk. Kyiv: Nasha kultura i nauka, 496 p. [in Ukrainian].

Ukraina — Lytva: istorychni, movno-kulturni ta turystski paraleli: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. (2021). Kyiv, 19 lystopada 2021 r., Kyiv: Helvetyka, 204 p. [in Ukrainian].

Vaskivska, O. (2016). Istoriografii knyhovydavnytstva v Ukraini: stanovlennia ta rozvytok. *Bulletin of the Book Chamber*, 4, 41–47 [in Ukrainian].

Z berehiv Dnipra — na Dauhavu. Interviu Posla Ukrainy v Latvii Raul Chilachava vydanniu «Chas» (24 serpnia 2009 roku). [in Ukrainian].

<http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/33629.htm>

Z latviiskoho bereha [Tekst]: mala latviiska antolohiia v perekladakh Yuriia Zavhorodnoho. (1990). Per. Yu. S. Zavhorodnii; red. A. Moisiienko. Kyiv: [b. v.], 277 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.03.2026.